

JAHONGIR SANAQULOV TOMONIDAN FRANSUZ TILIGA TARJIMA QILINGAN “O‘ZBEK RIVOYAT VA HIKOYALARI”DA REALIYALARNING IFODALANISHI

X. Jumaniyazov

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20759926>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Jahongir Sanaqulov tomonidan fransuz tiliga tarjima qilingan “O‘zbek rivoyat va hikoyalari” to‘plamidagi realiyalarning ifodalanishi masalasi tahlil qilinadi. Mirkarim Osim va Abdulla Qahhor asarlari misolida milliy-madaniy birliklarning tarjimada berilishi, ularning semantik va funksional saqlanishi hamda fransuz tilidagi muqobillari ko‘rib chiqiladi. Tarjimada realiyalarni izohlash, transliteratsiya va tavsifiy tarjima usullaridan foydalanish xususiyatlari aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: realiya, tarjima, milliy-madaniy birliklar, o‘zbek nasri, fransuz tili, Jahongir Sanaqulov.

Badiiy tarjima jarayonida realiyalarni to‘g‘ri va adekvat ifodalash muhim muammolardan biri hisoblanadi. Realialar millatning turmush tarzi, madaniyati, ijtimoiy tuzilishi va tarixiy tajribasini aks ettiruvchi til birliklari bo‘lib, ular ko‘pincha boshqa tillarda to‘liq muqobilga ega bo‘lmaydi. Shu bois, realiyalar tarjimasi tarjimonning nafaqat lingvistik, balki madaniyatlararo kompetensiyasini ham talab etadi.

Jahongir Sanaqulov tomonidan fransuz tiliga tarjima qilingan “O‘zbek rivoyat va hikoyalari” to‘plami ushbu jihatdan muhim ilmiy manba hisoblanadi. To‘plamga Mirkarim Osimning “Shiroq” (“Chirak, le berger clairvoyant”) va Abdulla Qahhorning “O‘g‘ri” (“Un mystérieux voleur”) hikoyalari kiritilgan bo‘lib, ularda o‘zbek xalqining tarixiy hayoti, ijtimoiy munosabatlari va milliy urf-odatlarini keng aks etgan.

Realia tushunchasi va uning tarjimadagi o‘rni

Tilshunoslikda realia tushunchasi muayyan xalq hayotiga xos bo‘lgan va boshqa madaniyat vakillari uchun begona bo‘lgan predmet, hodisa yoki tushunchani ifodalovchi birlik sifatida izohlanadi. Tarjimashunoslikda realiyalarni berishning asosiy usullari quyidagilardan iborat:

- transliteratsiya yoki transkripsiya;
- izohli tarjima;
- tavsifiy (deskriptiv) tarjima;
- qisman mos ekvivalentlardan foydalanish.

Mazkur to‘plam tarjimasida Jahongir Sanaqulov ushbu usullarning barchasidan o‘rinli foydalanganini kuzatish mumkin.

Mirkarim Osimning “Shiroq” asarida realiyalar tarjimasi

“Shiroq” hikoyasi qadimgi sak qabilalari hayoti, ularning urf-odatlarini va tarixiy voqealarini tasvirlaydi. Asarda uchraydigan oqsoqol, o‘tov, qimiz, qo‘biz, Yaksart (Sirdaryo), O‘kuz (Amudaryo) kabi realiyalar fransuz tilida asosan transliteratsiya va izoh orqali berilgan.

Masalan, aksakal so‘zi fransuz tilidagi matnda aksakal shaklida berilib, glossariyda “communauté tomonidan hurmat qilinadigan dono kishi” sifatida izohlangan. Bu usul realianing milliy rangini saqlash bilan birga, xorijiy o‘quvchi uchun tushunarlikni ta‘minlaydi.

Shuningdek, qimiz realiyasi koumis shaklida transliteratsiya qilinib, uning tayyorlanish usuli va foydali xususiyatlari izohlangan. Bu yondashuv madaniy axborotni to‘liq yetkazishga xizmat qiladi.

Abdulla Qahhorning “O‘g‘ri” asarida realiyalar ifodasi

“O‘g‘ri” hikoyasi XX asr boshlaridagi o‘zbek qishlog‘i hayotini satirik ruhda tasvirlaydi. Asarda ellikboshi, mingboshi, amin, pristav, ho‘kiz, tortiq, duo kabi realiyalar muhim o‘rin tutadi.

Tarjimada ellikboshi va mingboshi tushunchalari fransuz tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri muqobilga ega bo‘lmagani sababli, transliteratsiya qilinib, glossariyda ularning ijtimoiy vazifasi tushuntiriladi. Bu usul o‘zbek jamiyatidagi ijtimoiy ierarxiyani saqlab qolishga imkon beradi.

Ho‘kiz realiyasi esa fransuz tilida bœuf deb tarjima qilinadi. Biroq tarjimon kontekst orqali uning dehqon hayotidagi muhim iqtisodiy ahamiyatini ochib beradi. Natijada realiyaning faqat nomi emas, balki funksional mazmuni ham yetkaziladi.

Glossariyning roli

Tarjimada berilgan glossariy realialarni tushuntirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. U o‘quvchiga begona bo‘lgan tushunchalarni izohlash orqali asarning mazmunini to‘liq anglash imkonini beradi. Jahongir Sanaqulov tarjimasida glossariy orqali realialarning semantik yuklamasi saqlab qolingani ko‘rish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Jahongir Sanaqulov tomonidan fransuz tiliga tarjima qilingan “O‘zbek rivoyat va hikoyalari” to‘plamida realialarni ifodalash masalasi muvaffaqiyatli hal etilgan. Tarjimon realialarni asosan transliteratsiya va izohli tarjima orqali berib, ularning milliy-madaniy xususiyatlarini saqlab qolgan. Mirkarim Osim va Abdulla Qahhor asarlari misolida o‘zbek xalqining tarixiy, ijtimoiy va madaniy manzarasi fransuz o‘quvchisiga tushunarli va ta’sirchan shaklda yetkazilgan.

Mazkur tarjimalar o‘zbek adabiyotini jahon miqyosida targ‘ib etish va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Jahongir Sanaqulov. Nouvelles et légendes ouzbèkes. Toshkent : Sahhof nashriyoti
2. Qahhor A. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2018.
3. Osim M. *Tarixiy qissalar va hikoyalar*. – Toshkent: Sharq, 2015.
4. Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1995. – 311 p.